

Muinasjutt on otsetee laste mõttemaalima.

Muinasjutt õppemeetodina

Kristel Alla

Ideid Hans Christian Anderseni muinasjuttude kasutamiseks alg- ja põhikooli aineõpetuses (vt ka <http://www.hca2005.com/>).

Hans Christian Andersen on kirjutanud 156 muinasjuttu ja need on tõlgitud 145 keelde. Lisaks on tal teoseid teisteski žanrites – novelle, näidendeid, luuletusi, mis nii laiaulatuslikku tuntuust saavutanud ei ole. Õpetajatele, lapsevanematele ja kõigile teistele lastega tegelejatele on Hans Christian Andersen tõeline kullaauk, sest tema mitmekesine looming võimaldab saavutada vahetut kontakti väga erinevas eas lastega. Seejuures ei ole tegemist pelga meelelahutuskirjanikuga – Anderseni muinasjuttudel on alati tõsiseltvõetav sisu, millel on suur esteetiline ja kasvatuslik väärtus. Lisaks saab tema muinasjutte kasutada ainetundide emotsionaalsemaks muutmiseks. Järgnevalt mõned näited selle kohta.

Eelteadmised

Enne Anderseni muinasjuttude kasutamist ainetundides võiks sissejuhatuses uurida, kui palju lapsed temast teavad.

Laske lastel kirjutada paberile vastused kahele küsimusele: “Mida sa tead Hans Christian Andersenist?” ja “Milliseid tema muinasjutte sa tead?”. Vastused annavad ülevaate laste senistest teadmistest ja võimaldavad edasist tegevust paremini planeerida.

Taani laste vastustest eelnimetatud kahele küsimusele selgus, et nad teadsid Hans Christian Anderseni kui maailmakuulsat kirjanikku, kellel oli suur nina, kes sündis Taani linnas Odenses ning kes kunagi ei abiellunud. Kõige paremini tundsid Taani lapsed muinasjutte “Pöial-Liisi”, “Vankumatu tinasõdur”, “Tütarlaps väävlitikutega”, “Inetu pardipoeg” ja “Printsess herneteral”. Osa lapsi pidas ka mõne teise autori muinasjutte Anderseni omadeks; mõningaid jutte teadsid lapsed multifilmidest. Laske õpilastel otsida Anderseni kohta infot raamatukogust ja internetist.

Meediaõpetus

Anderseni muinasjutud sobivad hästi meediaõpetuse illustreerivaks materjaliks, sest neid on edastatud väga erinevate meediakanalite kaudu: tema muinasjuttude põhjal on tehtud filme, multifilme, telelavastusi, kuuldemänge, nendele muinasjuttudele on tehtud palju illustratsioone, Anderseni muinasjutte on ka lihtsalt ette loetud. Õpilastega võiks analüüsida, kuidas meediakanalid muinasjuttude sisu edastavad ja missugune on mõju. Millised on näiteks lihtsa ettelugemise eelised (puudused), võrreldes multifilmiga? Mille poolest erineb kuuldemäng telelavastusest? Kas mõni meediakanal suudab Anderseni loomingu eripära rohkem edasi anda kui teine?

Vaadake ka Anderseni muinasjutu lühendatud versiooniga pildiraamatuid. Mida on lühendades välja jäetud? Kuidas see mõjub? Kas autori esialgne sõnum on alles jäänud? Mida lisavad (või

võtavad ära) illustratsioonid? Võtke näiteks “Keisri uued rõivad” – kas keiser on joonistatud riietega või ilma? Miks?

Laske lastel samast muinasjutust pilte joonistada. Jaotage nad gruppidesse, nii et iga rühm illustreeriks muinasjutust ühe osa. Seejärel võrrelge valminud illustratsioone, küsige, miks valis iga rühm just sellise lähenemisviisi ja mida taheti oma illustratsiooniga väljendada. Võrrelge laste joonistusi raamatu-illustratsioonidega, otsige sarnasusi ja erinevusi. Võrrelge ka erinevate kunstnike illustratsioone. Lõpuks võite laste joonistused seinale riputada ja muinasjutunäituse teha.

Võõrkeel

Anderseni muinasjutud on sobiv materjal tõlkimistavade ja autoriõigustega tutvumiseks. Võrrelge mõne tema muinasjutu tõlkeid. Missugused on näiteks “Keisri uute rõivaste” eesti- ja ingliskeelse tõlke erinevused? Selgitage õpilastele, et ei ole võimalik tõlkida tõlgendamata. Osutage, et mõnikord tõlkijad isegi muudavad Anderseni algupärast teksti. Mõnigi kord jäetakse välja keerulisemaid mõttekäike ja arutlusi, oletades, et lapsed ei saa neist nagunii aru. Muinasjutu “Tütarlaps väävlitikkudega” mõnes tõlkes ei sure väike tüdruk muinasjutu lõpus, vaid jääb pererahva juurde elama. Miks mõned tõlgid originaalil sel viisil muudavad? Kas nad püüavad suurendada muinasjutu “kasvatustväärtust”? Arutage tõlkimisega seotud probleeme. Selgitage, et tõlkeid ja tõlgendused ei asenda originaali, aga teatud (pedagoogilisi) funktsioone võivad nad täita originaalidest isegi paremini.

Vanemate autorite puhul võib probleemiks olla ka nende arhailine keel. Hans Christian Andersen kirjutas oma muinasjutud ajavahemikus 1835 kuni 1872. Noorematele koolilastele käiks tema sajanditagune keelekasutus üle jõu, vanemate koolilastega võib aga juba muinasjuttude originaale lugeda, nende võlu nautida ja neid keeleliselt analüüsida. Laske lastel muinasjuttude osi näiteks inglise keelde tõlkida. Analüüsige, mis probleeme tõlkimisel tekib.

Ühe ja sama muinasjutu tõlgendused võivad olla väga erinevad. Selle demonstreerimiseks võiks lasta eri vanuses lastel analüüsida üht ja sama mui-

nasjuttu, näiteks “Inetut pardipoega”. Nooremad lapsed jutustavad algul oma arusaamistest, seejärel aga püüavad vanemad lapsed selgitada noorematele arusaadavalt oma järeldusi. Kas on võimalik leida ka ühiseid seisukohti ja arusaamu?

Ajalugu

Anderseni muinasjutte saab kasutada ajaloo õpetamisel. Andke noortele lühike ülevaade 19. sajandi ajaloolisest olustikust, milles kirjanik oma muinasjutud kirjutas. Seejärel innustage lapsi ise informatsiooni juurde otsima – entsüklopeediatest, biograafiatest, internetist. Nii saavad kõik lapsed osaleda ajalooliste andmete kogumisel ja tunni ülesehitusel. Sel viisil hangitud teadmised on halvasti struktureeritud, tervikmulje puudub, aga see võib innustada uusi teadmisi koguma, et tekiks terviklik pilt ja tunnetatakse paremini oma rolli mineviku taaselustamisel.

Analüüsige ka Anderseni kaasaegsete kirjanike teoseid, tooge esile erinevate teoste sarnasusi-erinevusi. Võrrelge tollast kirjandust nüüdisaegsega – mille poolest erineb 19. sajandi muinasjutt tänapäeva muinasjutust, mille poolest sarnaneb.

Isikustamine

Mitmes Anderseni muinasjutus on kasutatud isikustamist – elutule asjale on omistatud inimlikke omadusi (vt “Karjusetüdruk ja korstnapühkija” või “Vankumatu tinasõdur” jt). Analüüsige neid jutte, laske õpilastel lähemalt tutvuda vastava žanriga, paluge neil jutustada ja kirjutada selliseid muinasjutte ka ise. Siin võib kasutada mitut lähenemisviisi. Paluge lastel vabal valikul kooli kaasa võtta mõni asi, jaguneda gruppidesse ning jutustada üksteisele muinasjutt, milles saab kaasa toodud asjakest tegelasena kasutada. Õpetajal võib olla kott asjadega, mille hulgast valib iga laps endale kinnisilmi ühe, et sellele muinasjuttu välja mõeldes elu sisse puhuda. Miks mitte lähtuda sellest samast kotitäiest asjadest või raamatusahtlist, koolikotist, külmkapist vms ning lasta lugeda-kirjutada muinasjutt, mis leiab aset ühes eelnevatest miniuniversumitest. Kujutage lastega ette, millised suhted ja mõttevahetused võiksid leida

aset mängukarude, pliiaitsite, toiduainete, mööbliesemete või kooliõpikute vahel – võimalusi on lõputult. Need isetehtud jutukesed võivad lapsed illustreeritud raamatuks vormistada ning kinkida näiteks oma vanematele.

Loodusõpetus

Anderseni muinasjutte võib kasutada inspiratsiooniallikana loodusõpetuse tunnis. Näiteks muinasjuttu "Veetilk" võib lugeda enne esimest tutvumist mikroskoobiga. Laske lastel pärast selle muinasjutu üheskoos läbilugemist uurida mikroskoobi all näiteks kraavivett. Paluge neil joonistada, mida nad nägid, ja oma sõnadega kirjeldada, kuidas algrakulised käituvad. Võrrelge laste joonistusi ja looduskirjeldusi muinasjutuga. Miks võrdleb Andersen algrakuliste elu roiskvees suurlinna eluga? Kas leidub looduses veel paiku, mida saaks võrrelda suurlinnaga? Kirjeldage suuredusklaasi, kiikri ja mikroskoobi arengut ning loetlege teisigi avastusi, mis on võimaldanud inimesel näha looduse mitmekesisust – nt kaamera, sekstant, sukeldumisvahendid jne.

Muinasjutus "Pisikesed rohelised" kirjeldab Andersen roosipuud ründavaid lehetäisi, viidates inimese vastuolulisele suhtele loodusega. Arutage teiegi, kas kõik inimese leiutised ning avastused on aidanud meid loodust paremini tundma õppida ning sellele lähendada. Välja võiks jõuda tehnoloogia arengu ja keskkonnakaitse seoste analüüsini. Kas on õige, et põllusaadusi kaitstakse kahjurite eest neid mürgitades? Kas peaksime kohtlema imetajaid teisiti kui putukaid? Loendage laste meelest meeldivaid ja ebameeldivaid putukaid, küsige, miks suhtuvad inimesed liblikatesse ja mesilastesse paremini kui sipelgatesse või lehetäidesse.

Uurige, kui paljusid putukaliike lapsed tunnevad. Muinasjutus on lehetäidel mitu nime – arutlege sel teemal. Võrrelge teaduslikke nimetusi, hellitus- või hüüdnimesid. Millised on laste hüüdnimekogemused? Uurige välja lehetäidega samasse liiki kuuluvate putukate nimed. Mainige rootsi teadlase Carl Linné tööd "Süsteem looduses", mis andis 1735. aastal lihtsa meetodi loomade ja taime de klassifitseerimiseks.

Tutvustage lastele taimi ja loomi, kel-

lest nad pole varem kuulnud. Las nad pakuvad neile nimetusi. Seejärel andke teada, kuidas kutsutakse neid taimi ja loomi tegelikult ning kuidas on nimetused tekkinud. Võite uurida vahvaid või naljakaid nimesid, mis taimedele, putukatele ja loomadele on antud. Lõpetuseks laske kirjutada jutuke, kus on peategelaseks mõni putukas, taim või loom. Lugege need jutud üksteisele ette. Seejärel võivad lapsed selgitada, mida uut nad tänu Andersenile bioloogias teada said.

Hans Christian Anderseni muinasjutude kaudu saab lastele selgitada elu mitmekesisust, looduse ja inimese suhet, evolutsiooni ja tehnoloogia arengu vastuolusid, objektiivse töö ja väljamoeldise vahekorda. Kasutage muinasjuttu "Ööbik" käsitlemisel illustratsioonina lindude topiseid jms. Jälgige puude elutsükli kirjeldusi muinasjutus "Kuusepuu". Jälgige looduse vaheldumist jutukeses "Aasta ajalugu" jne. Valikuvõimalusi saab siin piirata ainult teie enda fantaasia.

Loodan, et eelnev inspireeris teid tutvuma taas Hans Christian Anderseni muinasjuttudega ning tema loomingut erinevate õppeainete õpetamisel kasutama. Ärge kartke neid meetodeid praktikas kasutada. Muinasjutud on tõhus interdistsiplinaarne abivahend eri vanuses laste õpetamiseks – muinasjutt on otsetee laste mõttemaailma.

*

Käesoleva artikli aluseks on pedagoogikamagistri kraadiga bioloogiaõpetaja Ole Laurseni ideed, millega saab lähemalt tutvuda Taani Lastekirjanduse Teabekeskuse koduleheküljel: <http://hca2005.com/HCA2005.a>

Hans Christian Anderseni juubelit tähistatakse üle maailma ja eelnimetatud koduleheküljelt leiab rohkesti infot ka selle kohta, kuidas peetakse kuulsat muinasjutuvestijat meeles Taanist kaugemal – Venemaal, Jaapanis jm.

Taani Lastekirjanduse Teabekeskuse Hans Christian Anderseni juubeli projekti toetavad Taani riik ja Bikuben Fond.

